

EIDSIVATING LAGMANNSRETT

gjør vitterlig

Dom av 11. oktober 1976

ankesak nr. 295/1974, hl.nr. 384/1974.

H.J.Mølmann Osmoen m/fl. - Håkon Berg m/fl.

De ankende parter:

1.	H.J. Mølmann Osmoen,	gnr. 135	bnr. 2-3
2.	Kristine Volden,	" 131	" 6
3.	John P. Moseng,	" 131	" 39
4.	Rolf Johnsen,	" 132	" 2-34
5.	John Lillebakken,	" 131	" 47
6.	Jon Aage Grue, v/Thore S. Grue	" 131	" 43
7.	Inge Kroken,	" 132	" 22-24
8.	Per J. Grue, Gjelder fjellsameie	" 123	" 3
9.	Ingmar E. Ryen,	" 130	" 13
	" " "	" 115	" 30
	" " "	" 133	" 84
	" " "	" 130	" 37
10.	Oddmund Ryen,	" 115	" 19
		" 132	" 27
11.	Leif Engebakken,	" 130	" 35
12.	Jon Konrad Sandnes,	" 130	" 1
13.	Per Johan Westvold,	" 131	" 5
14.	Ola Østgaard,	" 133	" 1
15.	Hjørdis Holm,	" 133	" 38
16.	Harald Kroken,	" 132	" 41
17.	Leiv Olav Nyborg,	" 133	" 39
18.	Einar Nyaas, Åkerbakken,	" 131	" 17
19.	Ola E. Gjeltten,	" 131	" 77
20.	Einar Nygjeltten,	" 131	" 62-63
	" "	" 135	" 5
21.	Torger Lillehaug,	" 131	" 54
22.	Johanne Iversen,	" 131	" 40
23.	Reidar Borren,	" 131	" 19
24.	Åsta Berg Stenvoll,	" 123	" 24
25.	Lars Østgårdseggen,	" 118	" 3
26.	Per S. Grue,	" 123	" 14
27.	Harald Rønningen,	" 131	" 67
27.	Jon M. Berg,		

Prosessfullmektig: H.r.advokat Hans A. Hegje,
Grensens 3, Oslo 1.

Motparter:

1. Håkon Berg.
2. Arvid Bakken.
3. Anna Berg Myrtrøen.
4. Asbjørn Ryen.
5. Alfred Brynhildsvoll.
6. Marit og Helge Ytterhaug.
7. Ola Brynhildsvoll.
8. Karsten Johaug.
9. Håkon Dalbakk.
10. Per T. Smedås.
11. Ola P. Ousten.
12. Arne G. Grue.
13. Eilif Breen.
14. Jon Berntsen.
15. Inga Utheim Nordvang.
16. Ingulf Ytterhaug.
17. Arne Nygård.
18. Bjørn Nygård.
19. Ingmar Brynhildsvoll.
20. Embret Myrtrøen.
21. Simen Bergat.
22. Leif Olav Ryen.
23. Øystein Emanuelson.
24. Johan Ryggjelten.
25. Olav Normann Ryen.

Postadresse for samtlige er Os i Østerdalèn.

Prosessfullmektig: Advokatfirmaet Rogstad, Buer & Gjenset
v/advokat Steinar H. Gjengset,
7000 Trondheim.

Rettsens medlemmer:

1. Lagmann T. Brun Fretheim, formann.
2. Lagdommer Bjørn Skreiberg.
3. Lagdommer Finn Midtskaug.

Protokollfører: Klara Røisli.

ooOoo

Etter rådslagning og stemmegivning for lukkede dører ble det avsagt slik

D O M:

Under jordskifte vedkommende områder i Vangrøftdalen og Kjurudalen i Os sogn, siden 1. januar 1976 egen kommune, tidligere - dog med en lengere avbrytelse - i kommunalt fellesskap med Tolga og Vingelen sogn, avsa Hedmark og Østerdal jordskifterett den 23. mai 1972 sin kjennelse nr. VI i en tvist som i realiteten gjaldt om det var de slåtteberettigede eller setereierne (ved sine havnelag) som hadde grunneiendomsretten til markslåttene i den såkalte sentrale del av jordskiftefeltet i Vangrøftdalen. Kjennelsen har slik slutning:

"De berettigede til slåttene innenfor jordskiftefeltet Stolvoldlien, Mastukåsen, Kløftåsen, Skarvdalen og Storbekkdalen kjennes kun å ha bruksrett til slåttene."

Det vises til grunnene i jordskifterettens kjennelse og lagmannsrettens merknader nedenfor.

Jordskifterettens kjennelse, som ble stilt til påanke 14. februar 1974, er ved ankeerklæring av 4/4 1974 fra h.r.advokat Hans A. Hegje påanket til lagmannsretten på vegne av følgende:

1. H.J. Mölmann Osmoen
2. Kristine Volden
3. John P. Moseng
4. Rolf Johnsen
5. John Lillebakken
6. Jon Aage Grue v/Thore S. Grue
7. Inge Kroken
8. Per J. Grue
9. Ingmar Ryen
10. Oddmund Ryen
11. Leif Engebakken
12. Jon Konrad Sandnes
13. Per Johan Westvold

14. Ola Östgård
15. Hjørdis Holm
16. Harald Kroken
17. Leiv Olav Nyberg
18. Einar Nyaas Åkerbakken
19. Ola E. Gjelten
20. Einar Nygjelten
21. Torger Lillehaug
22. Johanne Iversen
23. Reidar Breen
24. Åsta Berg Stenvoll
25. Lars Östgårdseggen
26. Per S. Grue
27. Harald Rønningen
28. Jon M. Berg.

Sistnevnte Jon M. Berg ble ved lagmannsrettens kjennelse av 27/9 1974 gitt oppreisning for oversittelse av ankefristen.

Den ankende part nr. 8, Per J. Grue, har under ankeforhandlingen forklart at han ikke er eier av noen slått innenfor det omtvistede felt. Det samme gjelder ankepart nr. 25, Lars Östgårdseggen, etter hva det ble opplyst under ankeforhandlingen. Partenes prosessfullmektiger er enige om at saken skal heves for så vidt angår de to forannevnte. Dette er gjort ved rettens kjennelse av i dag.

Av de gjenværende 26 ankeparter er det opplyst å være 14 stykker som har både seter (seterrett) og en eller flere slåtter i tvisteområdet, mens de øvrige 12 har bare slåtter der.

H.r.advokat Hegje har under ankeforhandlingen opplyst at det etter jordskifterettens kjennelse er skjedd følgende endringer i partsforholdet på de ankende parters side:

Opprinnelig ankepart nr. 2, Kristine Volden, har 1/2 1975 overdratt sitt slåtteng, Skarvdalsenget, til Per Volden, f. 23/12 1944, som i hennes sted trer inn i saken.

Opprinnelig ankepart nr. 5, John Lillebakken, har i 1975 overdratt sin gård med slåtter til sønnen Per Erland Lillebakken,

f. 16/4 1944. Sistnevnte trer da inn i saken.

Opprinnelig ankepart nr. 22, Johanne Iversen, døde våren 1975, og hennes datter og arving, Valborg Sigvartsen, har overtatt eiendommen med slått og trer inn i saken.

Ankemotpartene har ikke hatt noe å bemerke til disse endringer i partsforholdet.

De ankende parter gjør gjeldende at deres markslåtter i det sentrale feltet er av den type og har vært brukt på en slik måte at de må anses å være eiere av grunnen i slåttene. Dette er i samsvar med den rettsoppfatning bygdas folk har hatt, og også med den rettspraksis som har utviklet seg gjennom lignende saker både i dette og andre områder av Nord-Østerdal.

Med markslått menes i denne forbindelse ikke små og spredte gressflekker (skrapslåtter) rundt omkring i større fjellområder, men et slåtteland som produserer noe gressfor av betydning og hvor skoggrunn og impediment ikke utgjør en dominerende del av arealet. En markslått karakteriseres videre ved at man vil kjenne dens grenser og ofte også dens opprinnelse (atkomst-dokument). Det har videre vært disponert over den rettslig, som ved eiendomsovergang, leie m.v., og rent faktisk har den også vært brukt på annen måte enn til produksjon av gress.

De slåtter saken gjelder, er av meget gammel dato, flere hundre år gamle, uten at det kan sies noe bestemt om når slåttegrunnen ble tatt i bruk. Man må kunne regne med at slåttene ble ryddet og tatt i bruk før setrene ble anlagt, slik at slåtte retten representerer den eldste bruk av grunnen i det omtvistede område. Gresset fra slåttene utgjorde et meget viktig tilskudd til vinterforingen av buskapen på de slåtteberettigedes gårder. Slåttene kunne produsere fra noen få lass høy til 20-30 lass. Foruten rydding av grunnen og slåing av gresset omfattet virksomheten på slåttene også hugging av ved og materialer til bruk

under slåttearbeidet, samt bygging av löer, slåttebuer o.l. Virket ble tatt fra skogen på eller rundt slåtten. Alt dette viser at slåttene er brukt på en eksklusiv og intens måte.

Markslåttene i det sentrale felt grenser til hverandre, og grensene mot naboslåttene har vært klare i lange tider. De er i det senere også blitt kartlagt.

Mange av slåttene er blitt særskilt matrikulert, andre ligger under gårdens skyld. Slåttene har til dels vært pantsatt og leid bort, og i stor utstrekning har de vært gjenstand for omsetning, ikke bare innen slekten og sammen med hovedbølet, men også til andre i og utenfor bygda, jfr. Höyfjellskommisjonens kjennelse av 13/7 1934 i 9. grenseoppgangsfelt (nedenfor betegnet som "Höyfjellskommisjonen") s. 144-5 hvor kommisjonen av det foreliggende bevisstoff slutter at slåttene har vært oppfattet som gjenstand for grunneiendomsrett på samme måte som gårdene i bygda. Höyfjellskommisjonens oppgave var å avgjøre om fjellet lå i statsalmenning eller var privat eiendom, og man startet da naturlig med å undersøke hvem som eide grunnen i grensetraktene.

Det synes etter dette klart at det har vært gjeldende sedvanerett i det område hvor det omtvistede felt ligger, at slåttebrukerne også var eiere av grunnen i slåtten. Det vises i denne forbindelse også til den forklaring som advokat Samuel Johnsen, den daværende formann i Storskiftekommisjonen, i 1917 ga til Höyfjellskommisjonen (Forhandlinger vedrørende 9. grenseoppgangsfelt, utskrift av rettsboken for 1917 s. 5-6). Advokat Johnsen uttaler der at slåttebygslene sjelden ble opprettholdt i mer enn ett slektsledd, og at all bortbygsling praktisk talt forsvant i disse trakter i løpet av siste halvdel av det 18. århundre. I stedet begynte private overdragelser å melde seg i stadig stigende antall. Slåtter - dels skyldsatte og dels uskyldsatte - ble gjenstand for overdragelse og arv, ikke som bruks-

rettigheter, men som helt private eiendomsområder. For Storskiftekommisjonen stillet det seg " fullkommen utvilsomt" at samtlige markslåtter innenfor storskiftefeltet allerede før midten av det 19. århundre var blitt privat eiendom ved oppgivelse fra statens side eller ved hevd.

De ankende parter mener også å ha støtte for sitt syn i den foreliggende rettspraksis:

Foruten til Höyfjellskommisjonens forannevnte kjennelse av 1934 vises det til Frostating lagmannsretts dom av 8/7 1939 hvor tvisten gjaldt 2 markslåtter nord i Kjurudalen. Etter forholdene ble den ene slåtten ansett å være hevdet til eiendom, mens hevdsvilkårene ikke ble ansett oppfylt for den andre.

I voldgiftsdom av 14/5 1941 la retten prejudisielt til grunn at markslåttene ved Dalbusjöen på grunn av den faktiske og rettslige rådighet som den slåtteeberettigede hadde utøvet, måtte anses som hans eiendom.

I dom av 11/7 1945 kom Eidsivating lagmannsrett til at osingene ikke bare var bruksberettigede, men at de også hadde eiendomsrett til grunnen i sine slåtter i områdene Hematengene, Sottohaugen og Falken som i øst og syd grenser inn til det omtvistede sentrale felt.

Storskiftekommisjonen la i sitt videre arbeid til grunn det samme syn som voldgiftsretten i dommen av 1941 og kom i sin kjennelse av 2/6 1948 (protokoll III s. 271 flg.) til at en rekke av de tolginger som hadde rett til slåtter i Vingelen, måtte anses å være grunneiere til sine slåtter. Det samme resultat kom kommisjonen til i kjennelse av 29/9 1948 angående markslåtter i Kjurudalen (protokoll III s. 322 flg.). I begge kjennelser ble små og spredte skrapslåtter i snaufjellet holdt utenom.

Storskiftekommisjonen fastsatte den endelige ordning for Os den 5. juli 1951, bl.a. grensen for de enkelte havnelag. Hvert

havnelag ble ansett som eier av den Os tilhørende sameiegrunn som ligger innenfor havnelagets grenser. Men samtidig ble det fastslått at bl.a. eiendoms- og bruksrett til slåtter skulle være uforandret. I kjennelsen er det ikke truffet noen bestemmelse om hvem som er eier av slåttene.

Jordskifteretten har i sin kjennelse nr. VI av 23/5 1972 ikke tatt hensyn til disse domsavgjørelser, idet den er overbevist om at de omtalte dommer er uriktige. De ankende parter hevder at det skal ganske mye til for at man kan fravike den rettsoppfatning som er kommet til uttrykk i de tidligere rettsavgjørelser, uten at det godtgjøres at de faktiske forhold var annerledes i disse tvistene enn i nærværende sak.

Også lagmannsrettens dom av 19/9 1972 vedrørende eiendomsrett til slåtter i områder rundt Hummelfjell i det daværende Tolga-Os herred og dom av 4/9 1973 angående bl.a. eiendomsrett til slåtter i et skog- og fjellområde i Storøyafeltet i Vingelen påberopes til støtte for de ankende parters rettsoppfatning, for så vidt som en del av de tilfeller som disse dommer behandler, er likeartede med dem man har i den foreliggende sak. Resultatet i de likeartede tilfeller ble at slåttebrukerne ble tilkjent grunneiendomsretten.

Jordskifteretten har begått en feil når den ikke tillegger de forannevnte rettsavgjørelser noen avgjørende betydning i saken, og det er ikke noe holdepunkt for jordskifterettens anførsler om at dommene bygger på en gal rettsoppfatning i spørsmålet om hvem som skal ha eiendomsretten til slåttene.

De ankende parter hevder videre at de også er eiere av den skog som står på slåttene. Det er en naturlig ordning at eiendomsretten til skogen knyttes til den utøvelse av rådighet som har vært mest intensiv. Slåtteeieren vil i tilfelle kunne hugge til sitt behov det som ikke er gått til dekning av virkesbehovet i forbindelse med seter- og slåttedriften. I dag er dog

skogen lite verd.

De ankende parter har lagt ned slik påstand:

- "1. De ankende parter kjennes å være grunneiere til sine slåtter og også eiere av skogen på slåttene.
2. De ankende parter tilkjennes saksomkostninger for lagmannsretten."

Som ankemotparter er behandlet de parter som for jordskifteretten påsto at det sentrale felt var et sameie, at de hadde hugstrett i sameiet og at de slåtteberettigede bare har bruksrett til slåttene.

En del av disse har senere overdratt sine eiendommer til nye eiere som forutsettes å tre inn i saken. Den korrigerete liste over ankemotpartene er tatt inn nedenfor med de tidligere eieres navn i parentes:

1. Håkon Berg
2. Arvid Bakken
3. Anna Berg Myrtröen
4. Asbjörn Ryen (Annar A. Ryen)
5. Alfred Brynhildsvoll
6. Marit og Helge Ytterhaug (Leif Bratås)
7. Ola Brynhildsvoll
8. Karstein Johaug
9. Håkon Dalbakk
10. Per T. Smedås
11. Ola P. Ousten
12. Arne G. Grue (Tore P. Grue)
13. Eilif Breen
14. Jon Berntsen (Odd Berntsen)
15. Inga Utheim Nordvang
16. Ingulf Ytterhaug
17. Arne Nygård (Tore Nygård)
18. Björn Nygård
19. Ingmar Brynhildsvoll (Magne Gjelten)
20. Embret Myrtröen
21. Simen Berget (Per L. Berget)
22. Leif Olav Ryen
23. Öystein Emanuelson (Annar Wang)
24. Johan Rygjelten
25. Olav Normann Ryen.

Alle ankemotpartene har både seter og slått innenfor det omtvistede felt, bortsett fra ankemotpartene nr. 23, 24 og 25 som har seter i Storbekkdalen nær opp til feltet og har utøvet hugstrett for setra i sameieskogen. De ble av jordskifteretten (kjennelse XV av 7/1 1974, avsnitt B) ansett som grunneiere (og skogeiere) i den skogkledd del av jordskiftefeltet i Vangröftdalen.

Ankemotpartene gjør gjeldende at jordskifteretten har vurdert såvel de faktiske som de rettslige forhold riktig.

Saken gjelder spørsmålet om slåtteeierne er eneeiere av de slåtter de har bruksrett til innenfor det sentrale felt. Jordskifteretten fastslår i sin kjennelse nr. XV avsnitt B, som er upåanket og rettskraftig, at setereierne i det sentrale felt er grunneiere (og skogeiere) i sameiet. For de ankemotparter som har seter i feltet (14 av 25 stk.), gjelder derfor saken om de ved siden av sameieretten og en eksklusiv eiendomsrett til setervollen også skal ha en eksklusiv eiendomsrett til slåttegrunnen.

3 av de ankende parter (nr. 1, 2 og 25) var også ankemotparter (h.h.v. nr 58, 73 og 59) i Hummelfjellsaken (lågmannsrettsdom 19/9 1972) og 4 av de ankende parter eller deres rettsforgjengere (nr. 9, 10, 12 og 22) var også ankeparter (h.h.v. nr. 17, 16, 7 og 12) i ankesak nr. 318/1944 for Eidsivating lagmannsrett (lagmannsrettsdom av 11/7 1945). Alle de nevnte 7 parter hevdet den gang at slåtteretten alene var en bruksrett, altså det motsatte av hva de hevder i denne sak.

Ved lagmannsrettens kjennelse av 8/5 1976 ble jordskifterettens kjennelse nr. XV, avsnitt A, opphevet og saken avvist fra jordskifteretten, da spørsmålet om hvem som er grunneier i fjellet ble funnet å være rettskraftig avgjort ved Storskiftekommisjonens endelige ordning for Os, avsluttet 5/7 1951. Lagmannsrettens kjennelse er nå rettskraftig, og innenfor storskiftefeltet har den enkelte setereier gjennom sitt havnelag og innenfor lagets grenser alle

de rådigheter over grunnen som ikke er positivt unntatt. Dette gjelder også for det sentrale felt som ligger innenfor grensene for 3 forskjellige havnelag. Videre har jordskifteretten i samme kjennelse nr. XV, avsnitt B, endelig avgjort at alle setereiere er grunneiere og skogeiere i den skogkledd del av jordskiftefeltet i Vangröftdalen. For de ankeparter som har seter i tvisteområdet, kan det etter dette spørres om ikke kravet om eiendomsrett til skogen på slåttene allerede er rettskraftig avgjort ved nevnte kjennelse av Storskiftekommisjonen. Kommisjonen tok riktignok i slutningens bokstav b, annet ledd, inn følgende unntak: "Eiendoms- eller bruksrett til slått, skog, mosetak, jakt og fiske er uforandret." Det kan imidlertid være tvil om dette unntak er avgjørende for partene i denne sak.

Ankepartenes forsök på å definere begrepet "markslåtter" synes å være til liten hjelp ved lösningen av den foreliggende tvist.

Det rette utgangspunkt må være - som jordskifteretten har gjort - å ta for seg den historiske utvikling og på det grunnlag finne hvordan eiendomsforholdene har vært opp igjennöm tidene. Opprinnelig må en mer intensiv bruk av fjellet antakelig ha skjedd under en eller annen form for samarbeid eller sambruk. Utviklingen senere må ha fulgt et bestemt mönster. Det vises herom til jordskifteformann Ekenes' artikkel i Tidsskrift for Jordskifte, bind 10, s. 265. Det er på det rene at det i området ikke har eksistert statsalmenning i kjent tid, jfr. Höyfjellskommisjonen s. 146. Det er sameiesynspunktet som har vært det herskende. Dette stöttes av andre kjensgjerninger og et flertall av dokumenter:

Den 19/2 1791 lar oppsitterne på Breen, Nordvang og Berg i Dalsbygda fredlyse de nordre deler av Vangröftdalen og Kjurudalen mot havning, seterhold m.v. Mellom de nevnte gårder måtte det etter oppsitternes utsagn således foreligge et sameie i de

nevnte dalströk, jfr. Höyfjellskommisjonen s. 118, annet avsnitt.

Ved kontrakt av 18/7 1791 ble skogen i Os og Dalsbygda delt likt mellom de 3 hovedgrender Breen (med Nordvang og Berg), Östgård (med Nordgård) og Os. Den del av skogen som falt på Östgård og Nordgård, ble ved delingsdokument av samme dag ytterligere delt mellom vedkommende oppsittere innbyrdes. Det samme ble gjort for Breens vedkommende, muligens på et noe senere tidspunkt. Den teigdelte skogs grense i Vangröftdalen mot nordvest danner sydöstgrensen for det omtvistede sentrale felt. Etter delingen av 1791 ble skogen lenger vest og nord fortsatt liggende i fellesskap. Ved overenskomst av 19/5 1879 ble det foretatt en deling av den gjenværende sameieskog i vestre og nordre del av Vangröftdalen på setereierne i følgende 4 seterlag : 1) Skarvdalen, 2) Storvollien og Dalvollene, 3) Storbekkdalen, Bröttet og Mastukåsen og 4) Klöftåsen. Den ytterligere teigdeling på de enkelte setre som overenskomsten forutsatte, ble dog aldri gjennomført, slik at det fortsatt er sameieskog innenfor hver av de 4 deler.

Ikke ved noen av disse delinger var de slåtteberettigede med, og dette kan bare bety at setereierne mente å eie skog og grunn, slik at de kunne disponere over eiendommene uten å ta annet hensyn til de slåtteberettigede enn til deres bruksrett. De slåtteberettigede hadde fått sitt gjennom bruksretten til slåtten.

Også den bruk som er gjort av skogen, både i teigdelt skog og i sameieskog, gir det samme bilde. Etter den klare og enstemmige oppfatning de avhørte vitner har gitt uttrykk for, hadde de slåtteberettigede alene fått rett til å bruke skogen i forbindelse med høsting av slåttene.

Denne historiske utvikling er i samsvar med det som har vært oppfatningen over resten av Östlandet, jfr. Trysildommen i Rt. 1958 s. 257, særlig s. 259. Det er helt ukjent at det skal gjelde en alminnelig regel om at slåtteretten skal gi eiendomsrett.

Slåtteretten er den mest typiske avvirkningsrett. Det er gresset som har verdi. Slåtterettene har ofte sin opprinnelse i bygselbrev. Når en slik rett senere selges, er det retten til å slå gresset som overdras, ikke selve grunnen.

Utgangspunktet for nærmere drøfting av tvistesporområdet må etter dette være at skogen ligger i sameie mellom setereierne i vedkommende seterlag, og at laget også er eier av grunnen. Det må påvises spesielle faktiske og rettslige forhold for å kunne begrunne en annen løsning.

Hva angår rettsoppfatningen i Dalsbygda, anfører jordskifteretten at den har fått et alminnelig og sterkt inntrykk av at oppfatningen går ut på at det her foreligger et sameie og at slåttene dermed bare er bruksretter. Slik har oppfatningen vært tidligere og slik er den i dag. Dette bekreftes av hovedtyngden av de vitneprov som er avgitt for Höyfjellskommisjonen (s. 67-72) og under ankeforhandlingen i denne sak.

En rekke av ankemotpartene i denne sak hevdet under jordskifterettsmøter i 1966 og 1968 at de som slåtteeiere var grunneiere og skogeiere i "sameiene", altså det motsatte standpunkt av hva de nå hevder. Dette kom av at de den gang hadde fått forståelsen av at hvis de ikke påsto grunneiendomsrett for sine slåtter, ville de ikke oppnå noe som helst. Denne misforståelse ble senere oppklart.

Med hensyn til rettspraksis deler ankemotpartene jordskifterettens syn om at de dommer som tidligere er falt og som vedrører jordskiftefeltet og tilgrensende områder, er uriktige og ikke kan få noen avgjørende betydning for nærværende sak for så vidt disse avgjørelser stadfester at de slåtteberettigede har eiendomsrett til grunnen og påstående skog. Domstolene har i disse tilfeller i for stor grad heftet seg ved enkelte forhold eller faktorer som ikke kan tillegges avgjørende betydning, som

f.eks. ordlyden i hjemmelsdokumenter, slåttens opprinnelse og alder, klare grenser, antall omsetninger og slåttens utnyttelse - antall høyllass.

Angående enkelte av disse dommer skal det anføres:

Når Høyfjellskommisjonen gir uttrykk for sin oppfatning av markslåttenes rettslige stilling, så er det grunn til å minne om at kommisjonens oppgave alene var å trekke opp grensen mellom statens almenninger og de privateide områder. Kommisjonen skulle ikke avgjøre spørsmålet om hvem som skal anses som eiere av slåttene i Vangröftdalen.

Voldgiftsdommen av 14/5 1941 gjaldt et spesielt fjellområde inne ved Dalbusjön, og forholdene der kan ikke direkte sammenlignes med dem man finner i det omtvistede sentrale felt, da området ved Dalbusjön hadde vært gjenstand for en bruk som gikk langt ut over hva slåtteretten ellers ville hjemle.

Lagmannsrettsdommen av 11/7 1945 er av ankepartene angitt å gjelde et felt hvor forholdene i det ytre har likhet med forholdene i det sentrale felt. Større betydning har imidlertid den historiske utvikling for og forholdene i det teigdelte område som i sydøst grenser opp til det sentrale felt. Lagmannsretten gir uttrykk for at den har funnet spørsmålet om eiendomsretten til slåttene tvilsomt. I dommen er det vist til voldgiftsdommen av 1941. Det samme er gjort i Storskiftekommissjonens kjennelse av 29/9 1948 vedrørende markslåtter i Kjurudalen. Det er grunn til å tro at voldgiftsdommen i senere rettspraksis har fått en altfor stor prejudikatsvirkning.

Ankemotpartene har lagt ned slik påstand:

1. Hedmark og Oppland Jordskifteretts kjennelse VI av 23/5-1972 stadfestes.
2. Ankemotpartene tilkjennes saksomkostninger."

Under ankeforhandlingen møtte av de ankende parter 19 personlig og 3 ved fullmektig. Av ankemotpartene møtte 5 personlig og 1 ved fullmektig. Retten har mottatt partsforklaring av 21 ankeparter og 7 ankemotparter. Dessuten har 4 vitner avgitt forklaring under ankeforhandlingen. Det er foretatt dokumentasjon som nærmere anført i rettsboken, delvis av stoff som er nytt for lagmannsretten.

Retten har sammen med prosessfullmektigene og med veksellende deltagelse av parter foretatt en 3 timers befaring av tvisteområdet, vesentlig med bil.

Lagmannsretten skal innledningsvis bemerke:

Ved kgl.res. av 14. oktober 1893 ble det nedsatt en storskiftekommissjon som skulle foreta utskiftning av "et utmarks-sameie på Glommas vestsida i Tolga med tilgrensende herreder i Hedmark fylke". Storskiftet ble sluttet 24. september 1906, men etter anke fra statens side ble utskiftningsforretningen opphevet av Høyesterett ved dom av 27. juli 1912 (Rt. 1912 s. 828) med den begrunnelse at kommisjonen ikke hadde avgjort spørsmålet om staten hadde eiendomsrett til noen del av den strekning som var utskiftet. Storskiftekommisjonen gjenopptok deretter forretningen, men arbeidet ble stilt i bero etter at Høyfjellskommissjonen i 1917 var tildelt 9. felt som omfattet utskiftningsområdet. Høyfjellskommissjonen avgjorde ved kjennelse av 13. juli 1934 at fjellstrekningen i området ikke var statsalmenning. Etter dette ble Storskiftekommissjonens arbeide satt i gang igjen. Den avsluttet utskiftningsforretningen for Os herred etter klagebehandling 5. juli 1951 ved utlegging av "den endelige ordning" (nærmere herom nedenfor). Tilsvarende endelig ordning for Vingelen sogn ble lagt ut 23. juli 1948. Det er ikke opplyst når kommisjonen avsluttet sitt arbeid for Tolga sogn.

I 1936 reiste Ola Eggen sak ved Nord-Österdal herredsrett

mot Esten F. Gjelten m.fl. i anledning av at de sistnevnte i 1934 hadde bygd fiskebu og båtnöst på vestsiden av Dalbusjøen og drevet fiske i sjöen. Dalbusjøen ligger i nordkanten av Os opp til grensen mot Sör-Tröndelag. Eggen hevdet å ha enerett til fiske i sjöen da han anså seg som eneeier av traktene omkring. Disse trakter hadde av Eggen og de tidligere eiere eller brukere vært utnyttet til slåtter. Eggen tapte saken både ved herredsrett og lagmannsrett, men anket videre til Höyesterett. Etter at Höyesteretts medlemmer hadde lagt ned sine embeter, ble partene enige om å avgjøre saken ved voldgift av 5 höyesterettsdommere. Ved deres dom av 14. mai 1941 ble de saksökte tilpliktet å fjerne fiskebu, nöst og båt. Prejudisielt la retten bl.a. til grunn at Ola Eggen og hans forgjengere hadde utövet en rådhighet - ikke minst ved rettslige transaksjoner - over det felt der de angitte markslåtter lå, som gikk langt ut over hva en bruksrett til slåtten ville hjemle, slik at han måtte anses å være eier av Dalbusjøen og av traktene omkring den, med en mindre reservasjon. Dette syn ble lagt til grunn under Storskiftekommissionens videre arbeid.

En del osinger (oppsittere i Os krets av Os sogn) som hadde slåtter og setre i sognets nord-vestligste del, Sottohaugen, Falken og Hematengene, reiste sak ved Nord-Österdal herredsrett mot oppsittere i Dalsbygda krets. Saken gjaldt bl.a. spørsmålet om eiendomsretten til de nevnte slåtter og setre. Herredsrettens dom av 24. juli 1944 ble påanket fra begge sider. Ved Eidsivating lagmannsretts dom av 11. juli 1945 ble osingene hver for seg kjent eiendomsberettiget til de nevnte slåtter og setereiendommer, mens de saksökte dalsbygdingene ble for sine setre i Dalvollene, Storvollien, Klöftåsen og Mastukåsen (störstedelen av det sentrale felt) kjent berettiget til beite og hugst til seterbehov i de nevnte slåtter i Sottohaugen, Falken og Hematengene og berettiget til jakt, fangst, fiske og mosetak der. Hva slåttene

angår, bygger avgjørelsen på den samme rettsoppfatning som var lagt til grunn i voldgiftsdommen, nemlig at innehaveren av slåttestretten også har eiendomsrett til slåtteeområdet. Dommen ble anket til Høyesterett, men anken ble ikke tillatt fremmet.

Ved skriv av 1. august 1942, senere fulgt opp med skriv av 30. april 1949, krevde Dalsbygda sameieskogstyre utskiftning av sameieskogen i Vangrøftdalen og Kjurudalen. Jordskifteretten besluttet i møte 20. november 1951 å fremme saken. Ved skriv av 17. oktober 1952 ga Landbruksdepartementet etter søknad tillatelse til at innkalling av parter til jordskiftesaken ble kunn- gjort på den måte og med de frister som er fastsatt i jordskifte- lovens § 13, 2.ledd. Departementet ga i samme skriv en nærmere beskrivelse av jordskiftesfeltets grenser, hvorved også det om- kringliggende fjellområde (over skoggrensen) ble trukket inn i feltet. Denne beskrivelse ble så ordlydende gjengitt ved inn- tak av innkallingen i Norsk Lysingsblad nr. 137 for 17. juni 1953. Det foreligger ikke i saken opplysninger om bakgrunnen for denne utvidelse av jordskiftesakens område i forhold til de opprinne- lige begjæringer. Under jordskifterettens møte 25. august 1953 begjærte de møtende parter jordskiftesaken utvidet til å omfatte det hele felt innenfor de grenser som var angitt i innkallingen, og jordskifteretten besluttet deretter at den forlangte jordskifte- sak skulle fremmes.

Under jordskiftet har jordskifteretten avsagt en rekke kjennelser. Noen er påanket til lagmannsretten. Hovedparten av ankesakene utgjør et innbyrdes sterkt sammenknyttet kompleks, og retten finner det hensiktsmessig å gi en kort oversikt over dem.

Nærværende ankesak (295/1974) gjelder kjennelse nr. VI av 23. mai 1972 (utskrift av rettsboken s. 134 flg.), hvorved jordskifteretten fant at en rekke slåtteberettigede innenfor

områdene Storvollien, Mastukåsen, Klöftåsen, Skarvdalen og Storbekkdalen (det sentrale felt) ikke hadde eiendomsrett, men bare bruksrett til slåttene, altså den motsatte lösning av hva lagmannsretten var kommet til i dommen av 11. juli 1945 angående det tilsvarende spørsmål for slåttene i det i nordvest tilgrensende område (Hematengene, Sottohaugen og Falken).

Kjennelse nr. XI av 4. mai 1973 (utskrift av rettsboken s. 180 flg.) gjelder grensen mellom de slåtter som osingene ble kjent å være eiere av ved dommen av 11. juli 1945, og det felles fjellområde, nærmere bestemt om skoggrensen eller grensen for vier og kratt skal være avgjørende. Jordskifteretten kom til at grensen skal følge bjørkeskoggrensen. Kjennelsen er påanket såvel av osinger som av eieren av slåttan Svartbekkenget (de forente ankesaker nr. 296 og 297/1974). Avgjørelsen i denne sak vedrørende kjennelse VI kan her få betydning for partsstillingen.

I kjennelse nr. XIII av 7. oktober 1973 (utskrift av rettsboken s. 194 flg.) traff jordskifteretten særskilt avgjørelse om at området innenfor grensene for Sottohaugen havnelag inklusive fjellet hører med i jordskiftefeltet. Kjennelsen ble påanket, men anken er senere trukket tilbake, og ved lagmannsrettens kjennelse av 21. august 1974 er ankesaken hevet.

Kjennelse nr. XIV av 12. oktober 1973 (utskrift av rettsboken s. 200 flg.) gjelder spørsmålet om hvem som er eier av slåttan Svartbekkenget og videre slåttens grense mot vest. Den er påanket fra to sider (de forente ankesaker nr. 299 og 300/1974). Forholdene i disse ankesaker har mindre interesse for de øvrige ankesaker. Partene har senere inngått forlik om nevnte grense og har begjært sak nr. 300/1974 hevet. Ankesak nr. 299/1974 er avgjort ved lagmannsrettens dom av 9. oktober 1976.

I kjennelse nr. XV av 7. januar 1974 (utskrift av rettsboken s. 213 flg.) avgjorde jordskifteretten hvem som skal anses

som rettighetshaver i de i foregående kjennelser omhandlede fellesområder. Kjennelsen ble påanket fra flere sider både angående saksbehandlingen og realiteten. Anken gjaldt bare slutningens avsnitt A og C, ikke B. Anken over saksbehandlingen (301/1974) ble avgjort ved lagmannsrettens kjennelse av 8. mai 1976, hvorved jordskifterettens kjennelse, avsnitt A (angående hvem som er grunneier i fjellet) ble opphevet og saken avvist fra jordskifteretten, idet dette spørsmål ble ansett å være rettskraftig avgjort ved tidligere avgjørelse av Storskiftekommissjonen. Anken over saksbehandlingen for så vidt angår jordskifterettens kjennelse avsnitt C (angående hvem som har hugstrett i Hematengene, Sottohaugen og Falken) ble forkastet. Lagmannsrettens kjennelse er rettskraftig. Av anken over kjennelse nr. XV står igjen for lagmannsretten å behandle realitetsanken over kjennelsens avsnitt C hvor det ble fastsatt at setereierne i det sentrale felt hadde hugstrett i Hematengene, Sottohaugen og Falken.

Om forholdene i Os i gammel tid går de sikre opplysninger ikke lenger tilbake enn til annen halvdel av det 17. århundre. Det er imidlertid på det rene at Os (Dalsbygda) og Vingelen er de eldste bygdene i Tolga-Os og at det har vært fast bosetning der för ca. 1500. Hvor gammel bosetningen er, vet en ikke. Heller ikke har en sikker kunnskap om når og på hvilken måte de forskjellige deler av utmarken först ble tatt i bruk. Höyfjellskommissjonen s. 22-23 fastslår at fjelltraktene i annen halvdel av det 17. århundre var gjenstand for utnyttelse, ikke bare til jakt og fiske, men også til seterbruk, fjellslått og mosetak. Ikke alle de trakter som i dag har setre, hadde setre også i den eldste tid. Osingenes setre i Falken og Sottohaugen, som hörer til de setergrender som ligger lengst fra bygda, ble således först anlagt i det 19. århundre. Men også i disse fjerntliggende trakter har det fra gammel tid vært markslåtter, og det var gjerne mark-

slåttene som dannet grunnlaget for anlegg av nye setre. Höy-fjellskommisjonen anså videre fjellet som nyttbart praktisk talt over alt og antok at det ikke fantes områder av nevneverdig utstrekning som ikke var utnyttet til havning, fjellslått eller mose-tak allerede fra gammel tid. Kommisjonen kom til at utmarken i Vingelen, Tolga og Os på vestsiden av Glomma ikke hadde vært statsalmenning i kjent tid.

Utmarken i Vangröftdalen under bjerkeskogsgrensen ligger i en høyde av ca. 700-900 m o h og har topografisk en forholdsvis ensartet karakter. Vangröftdalen må betegnes som en bred og frodig seterdal, med lauvskog såvel i dalbunnen (utenom de forekommende større myrstrekninger) som langt oppover fjellsidene og med meget godt beite både i skogtraktene og i åpent terreng. Vegetasjonen er frodig og består stort sett av gress og bjerkeskog. Området har vesentlig vært brukt til febeite og slåtte-mark. Der er mange setre og et meget stort antall markslåtter. Praktisk talt hele det omtvistede, sentrale felt er dekket av slåtter. I dag er slåttene til dels tilvokst med skog, vier og kratt. - Området har ellers vært brukt til jakt og fiske.

På tinget den 19. februar 1791, för de nedenfor nevnte skylddelinger, lot oppsitterne på Breen, Nordvang og Berg fredlyse de nordre deler av Vangröftdalen og Kjurudalen mot "all slags havning, fæbeedte, sæterliggelse og sætres opprettelse, da derudi ingen fleere end vi dertil ere berættigede". I fredlysingsdokumentet heter det bl.a. at den nordre del av disse dalene har "fra umindelige tiider ene tilhört bemeldte vores gårder og tilhörer dem endnu undtagen et eller andet lidet engeslätte, som derfra kan være solgt og udstykket dog uden skyld". Det heter videre: "Havningen, græsgangene og slaatterne er den principaleste herlighed til vores gårder. Betages visamme eller derudi skeer indgreb, så kand vi ikke subsistere, det er höist nödvendig at vi våge over disse vore herligheders conservation."

Skogen i Os ble ved kontrakt av 18. juli 1791 delt mellom de tre hovedgrender i bygda, Breen (med Nordvang og Berg), Östgård (med Nordgård) og Os. Den delen som ble tildelt Breen, (med Nordvang og Berg) i Dalsbygda, omfattet Vangröftdalen og Kjurdalen.

Skogen i de to dalene er senere til dels videre oppdelt, men dette er ikke blitt gjort i tvisteområdet (det sentrale felt) og heller ikke høyere opp i Vangröftdalen, altså områdene Hematengene, Scotthaugen og Falken, som lagmannsrettens dom av 11. juli 1945 gjaldt. Her ligger skogen fortsatt i sameie. Det synes også klart at iallfall i dette området som er helt uten barskog, har skogen ikke vært noen egen næringsgren. Den har bare vært brukt til setrenes og markslåttenes behov. Om det har vært kjørt noe ved hjem fra området, har dette bare vært sjeldne unntakstilfeller.

Rettens syn på saken:

Forholdene i saken er etter dette ikke slik det er vanlig når det er tale om slåtter i annen manns skog. For det første ligger skogen her i sameie. For det andre er det her ikke den økonomiske interesse i skogen, men interessen i havningen og setrene som ligger bak pretensjonen om eiendomsrett i konkurranse med slåtteretten.

Dette stemmer også med at Tolgen storskiftekommisjon ved sine avgjørelser av 4.-9. juni 1951 tilkjente de enkelte havnelag eiendomsretten til grunnen innen sine grenser, og likeså med at bare setereierne i området er "grunneiere (og skogeiere)" i den skogkledd del av jordskiftefeltet i Vangröftdalen etter Hedmark og Österdal jordskifteretts kjennelse nr. XV av 7. januar 1974, slutningens avsnitt B (som er rettskraftig).

I Storskiftekommisjonens avgjørelse er det imidlertid uttrykkelig sagt at "Eiendoms- eller bruksrett til slått, skog,

mosetak, jakt og fiske er uforandret". På tilsvarende måte forstår lagmannsretten avsnitt B i jordskifterettens kjennelse nr. XV, idet spørsmålet om eiendomsrett eller bruksrett til markslåttene i området, og til skogen på disse, er behandlet og avgjort av samme jordskifterett ved kjennelse nr. VI av 23. mai 1972, som er gjenstand for denne ankesaken.

Lagmannsretten ser det da slik at det tvisten her i realiteten gjelder, er om slåttebrukerne er grunneiere i hver sin slåtteng (med påstående skog), eller om grunnen (og skogen) i slåttengene ligger i sameie mellom setereierne. 14 av de ankende parter og de aller fleste av ankemotpartene har både seter (seterrett) og en eller flere slåtter i tvisteområdet.

Lagmannsretten skal først behandle spørsmålet om eiendomsrett til selve slåttegrunnen. Spørsmålet om eiendomsrett til den

skog som står på slåttene, kommer retten nærmere tilbake til senere.

Etter rettens mening har en ikke grunnlag for å gå ut fra at området var privat eiendom i sameie mellom gårdene før de enkelte gårder tok markslåtter i bruk, og ut fra dette trekke slutninger om eiendomsretten til slåttengene, slik som jordskifte- retten synes å gjøre. Som berørt i rettens merknader forar, vet en fra nyere tid at markslåttene er eldre enn setrene, iallfall i deler av området som ligger langt fra gårdene. Det er flere eksempler på oppkjöp av slåtter med tanke på, eller som ble fulgt opp med, senere anlegg av seter.

Når det gjelder bruken av slåttene og rettsoppfatningen blant brukerne, har lagmannsretten to sett vitneprov å bygge på. Vitnene for Höyfjellskommisjonen forklarte seg i 1924, de fleste da over 70 år, noen atskillig over 80. De kan gi opplysninger om overleveringer så tidlig som før midten av forrige århundre. Av vitnene som har avgitt forklaring nå i anledning av ankesaken, er 4 födt i 1890-årene (2 av dem avhört ved bevisopptak).

Det går frem av opplysningene for Höyfjellskommisjonen og av parts- og vitneforklaringer nå for lagmannsretten at markslåttene tidligere i stor utstrekning har gitt en meget betydelig del av vinterforet til gårdene. Særlig nye og mindre gårder skal også i atskillig utstrekning ha leid utmarkslåtter. Enkelte gårder har i sin tid tatt opp til 60-65 vinterlass høy i året av markslåttene sine. Parter i saken har for sine slåtters vedkommende oppgitt tidligere årsavvirkning på ofte 8-10 lass og i flere tilfeller opp til 20-30 lass på den enkelte slåtteng.

På hver slått var det regelmessig en til flere utlöer, alt etter slåttens størrelse, og ofte også en sláttebu til opphold for sláttefolkene.

Ifølge parts- og vitneforklaringer for lagmannsretten har det frem til omkring 1920 vært slik at markslåtter og setre

i et beiteområde har vært brukt skiftevis annet hvert år. Gårdene synes å ha hatt dobbelt sett seter og slåtter, slik at det f.eks ett år ble setret i Kjurudalen, mens det ble slått i Vangröftdalen, og neste år omvendt. Det er referert uttalelser om fordeler ved denne ordning både for slåttene og for beitet. Normalt har slåttene ikke vært inngjerdet. Hvor langt tilbake denne driftsmåten har vært brukt, foreligger det ikke opplysninger om.

Opplysningene om avvirkning og bruksmåte kaster etter lagmannsrettens mening et visst lys bakover mot en utnyttning av utmarken i form av en kombinert beitebruk som ga sommerforet og en slåttebruk som ga en vesentlig del av vinterforet - på gårder som stort sett ikke ga vilkår for annet jordbruk enn fedrift.

Når det gjelder rettsoppfatningen, er det så at vitnene for Höyfjellskommisjonen har forklart seg og er referert på bakgrunn av at det den gang gjaldt spørsmålet om områdene var privat eiendom eller statsalmenning. Når vitnene mannjevnt holdt på at markslåttene er privat eiendom, trenger det derfor ikke utelukke at slåttene ligger i sameie, slik at den enkeltes enerett til en slått bare består av en bruksrett. Flere presiserer imidlertid at markslåttene er privat eiendom på samme måte som gården hjemme, de er "gårdens eiendom", "endel av den faste eiendom" o.l. Enkelte uttaler seg under ett om setrer og slåtter. Det er enighet i saken om at setervollene i sameieskogen (så vidt skjønnes også i teigdelt skog) tilhører de enkelte setereiere med eksklusiv eiendomsrett.

De fleste ankende parter har avgitt forklaring for retten. De har påstått at den alminnelige rettsoppfatning i bygda har vært at den som hadde slåtterretten, som omfattet rett til å rydde og høste slåttene og til å bygge løer og bu på den, også måtte ha eiendomsrett til grunnen. Av de 3 ankeparter som også

hadde deltatt som parter i Hummelfjellsaken (lagmannsrettsdom 19. september 1972) og under denne bare hadde påstått å ha bruksrett til sine slåtter, har to gitt partsforklaring overfor lagmannsretten. De har anført at deres tilsynelatende motstridende holdninger i de to saker skyldes at slåttene i Vangrøftdalen og slåttene rundt Hummelfjell var av helt forskjellig type. Slåttene rundt Hummelfjellet ligger over tregrensen, og den enkelte slått her omfatter et meget stort område hvor mesteparten er dekket av reinlav, slik at slått bare var mulig i striper langs bekkefar og på små flekker innimellom. Disse slåtter kunne derfor ikke brukes på den samme intensive måte som slåttene i Vangrøftdalen. - Av de 4 ankeparter som også deltok som parter i lagmannsrettssaken i 1945 (dom 11. juli 1945) og som da hadde påstått alene bruksrett til sine slåtter, har 2 under ankeforhandlingen forklart sin forskjellige holdning med at forholdene var noe uklare før en fikk dommen av 11. juli 1945, men at de senere har holdt seg til denne dom.

De ankemotparter som har avgitt forklaringer for retten, har på sin side hevdet at slåtteretten bare var en bruksrett og at dette var i samsvar med den alminnelige rettsoppfatningen i Dalsbygda inntil man fikk den overraskende lagmannsrettsdommen av 11. juli 1945. Riktignok hadde noen av ankemotpartene også vært parter i saken i 1945 og hadde da hevdet at de hadde full eiendomsrett til slåttene, men dette skyldtes den misforståelse at de måtte påstå full eiendomsrett om de i det hele tatt skulle få noe. Flere ankemotparter hadde videre påstått full eiendomsrett til slåttene i forklaringer til jordskifteretten i årene 1966-1969. Bakgrunnen for dette er at de hadde oppfattet jordskiftedommeren slik at han ville gå inn for å få ordnet saken ved voldgift og at dette var betinget av at alle parter påsto full eiendomsrett til slåttene.

De eldre vitner som har gitt forklaring i anledning av

saken, synes å være nokså samstemmige om at slåttebrukerne bare hadde rett til å slå gresset på slåtten og at de ikke hadde rett til å avvirke skog i større utstrekning enn nødvendig for å berge høyet. Iallfall et par av dem synes å ha oppfattet slåtteretten som en bruksrett.

Som det vil gå frem av det som foran er nevnt, er det høyst motstridende synspunkter som er kommet frem gjennom de forklaringer retten har mottatt av de parter og vitner som har gitt forklaring nå. Retten finner da heller ikke å kunne tillegge disse utsagn avgjørende vekt så meget mindre som oppfatningen hos den enkelte kan ha skiftet fra tid til annen.

Derimot finner retten at vitneprovener for Høyfjellskommissjonen nærmest peker i retning av at slåttene i forrige århundre ble ansett som brukernes eiendom. Forklaringene er iallfall godt forenlige med denne oppfatning.

Under ankeforhandlingen ble det foretatt en omfattende dokumentasjon av bygselsedler, skjøter, kjøpe- og leiekontrakter m.v. vedrørende slåtter. En skal nedenfor omtale disse dokumenter noe nærmere.

En vet som nevnt ikke noe sikkert om hvordan markslåttene opprinnelig ble ervervet, om de ble tatt i bruk uten videre eller om atkomsten skjedde ved bygselbrev e.l. Det sies ikke noe om dette i Landkommisjonens jordebok av 1661 eller i matrikkelen av 1667, bortsett fra at det under de fleste gårder i det gamle Tynset prestegjeld (som også omfattet Os og Tolga) var oppført særskilte slåtter.

Fra slutten av det 17. århundre ble et betydelig antall bygselsedler på slåtter utstedt av fogdene mot betaling av et bygselbelöp og med plikt for bygsleren til å betale de årlige engslettepenger på 2, senere 1 skilling for hvert lass høy som avlingen ble ansatt til (Høyfjellskommissjonen s. 73). Utstedelsen av bygselsedler opphørte i 1754. Engslettepenger for slåtter som ikke var ført opp under noe matrikulert bruk, ble

ikke oppkrevd etter 1755, mens de engslettepenger som var oppført under de enkelte gårder, ble innbetalt helt til 1830-årene. Höyfjellskommisjonen behandler inngående (s. 36-43 og s. 125-136) bygslingen av slåtter og dens betydning for vurderingen av om området har vært statsalmenning. Kommisjonen konkluderer (s. 136) med at i bygselperioden fra slutten av det 17. århundre og til midten av det 18. århundre kan ikke oppfatningen av fjellströk- enes rettsforhold ha vært sikker og avklaret, hverken hos det offentliges representanter eller hos bygdefolket, og at det avgjørende vil være hvilken retning utviklingen av rettsforholdene i fjellet har tatt etter bygslingens opphør. Den i tidligere tider foretatte bygsling kan etter dette heller ikke tillegges noen avgjørende betydning ved avgjørelsen av om de slåtteberettigede har eiendomsrett eller bare bruksrett til slåttene.

Derimot finner lagmannsretten å måtte legge atskillig vekt på den livlige omsetning som slåttene har vært gjenstand for, særlig etter bygslingens opphør, og at de med dette ble behandlet som selvstendige eiendomsgjenstander og ikke bare som tilliggelse til bestemte gårder. Det vises her til Höyfjellskommisjonens redegjørelse (s. 74-76 og s. 141-146) som etter lagmannsrettens oppfatning gir grunn til å anta at slåtterettene fra 1750-årene av etterhvert er blitt oppfattet av bygdas folk som en eiendomsrett på like linje med eiendomsretten til gårdene. Slåttene har dels vært skyldsatt særskilt, dels har de vært skyldsatt sammen med gården. De har gått fra hånd til hånd og ikke sjelden vært solgt fra gårdene. De har også vært gjenstand for bortleie og pantsettelse o.l. Omsetningen har ikke bare skjedd til oppsittere i samme bygd, men også til oppsittere i andre bygder, som fra Dalsbygda til Os, og også til folk i eller utenfor bygda som ikke var gårdeiere. I salgsdokumenter er brukt uttrykk som "til odel og eiendom", "med full eiendomsrett", "som en sann eiendom" o.s.v. En skal ikke tillegge disse uttrykk avgjørende vekt, men de passer godt inn i det bilde

som retten har dannet seg av situasjonen. I denne forbindelse nevnes at Dalsbygda i 1870-årene skal ha hatt 67 markslåtter som ikke kunne henføres til noen bestemt gård eller seter. Lagmannsretten er enig med Höyfjellskommisjonen i at det i enkelte tilfeller synes klart at slåttene må ha vært oppfattet som gjenstand for eiendomsrett på samme måte som gårdene i bygda. Dette gjelder de kjøp av slåtter som er foretatt i Vangrøftdalen i forbindelse med anlegg av seter, således salg i 1870-årene av slåttene ved Falken til oppsitteren av Lauvneset, jfr. Höyfjellskommisjonen s. 145, jfr. s. 78-79.

For det i nordvest tilgrensende og i hovedtrekk likeartede område, Hematengene, Sottohaugen og Falken, har lagmannsretten i sin dom av 11. juli 1945 avgjort at slåttene der eies av de slåtteberettigede. Nevnte dom ble nektet fremmet for Høyesterett, og det skal meget til at man ikke i nærværende sak legger vekt på denne dom. Hverken i de topografiske forhold eller i den historiske utvikling er det noen forskjell mellom det sentrale felt og det nevnte tilgrensende område, som tilsier en forskjellig løsning av spørsmålet om eiendomsretten til slåttegrunnen. Også for det sentrale felts vedkommende oppfatter lagmannsretten forholdet slik at det i den tid som fulgte etter bygslingens opphør må ha festnet seg den rettsoppfatning at slåttebrukerne eide sine slåtter, dog slik at denne eiendomsrett var begrenset av den bruk til havning og hugst for seterbehov som setereierne hadde utøvet så langt man kjenner forholdene bakover. Setereiernes bruksrett i slåttene er ikke omtvistet i denne sak. Retten legger videre vekt på at slåttebruken er den mest intense form for utnyttelse som grunnen i disse trakter har vært gjenstand for fra de tidligste tider, og at denne bruk helt inn i det 20. århundre har vært ansett som en særdeles verdifull og helt nødvendig del av slåtteeiernes gårdsbruk - på linje med seterdriften. I det (annet hvert) år slåttene skulle høstes i et område, måtte set-

ringen med havning foregå i andre områder. Slåttebruken må derfor betegnes som minst like eksklusiv som beitebruken.

Som det vil gå frem av det foran nevnte, finner retten med støtte i tidligere rettsavgjørelser vedrørende dette fjellområde at den sedvanerettslige regel som vanligvis gjelder for andre strøk av Östlandet om at eiendomsretten til grunnen følger eiendomsretten til skogen, jfr. Rt. 1958 s. 257, ikke kan anses å gjelde for områdene i og omkring Vangröftdalen. Av den grunn kan retten ikke legge noen vekt på den deling av skog mellom dalsbygdinger og osinger, som har funnet sted i Vangröftdalen. For så vidt den teigdeling av skog som ble foretatt mellom oppsitterne under gårdene Breen med Nordvang og Berg i slutten av det 18. århundre eller i begynnelsen av det 19. århundre, skulle kunne ses som uttrykk for eiendomsrett til grunnen med påstående skog eller som grunnlag for en senere festnet oppfatning av en slik rett, er å merke at noen slik teigdeling hverken er foretatt i det omtvistede sentrale felt eller i det tilgrensende område i nordvest. Skogen i disse områder ligger fortsatt i sameie. Retten kan derfor ikke se at de skogdelinger som tidligere er foretatt i Vangröftdalen, kan tillegges noen betydning ved løsningen av den foreliggende tvist.

På grunnlag av den historiske utvikling i området og den bruk og de disposisjoner som markslåttene i det sentrale felt har vært gjenstand for gjennom lang tid, er retten kommet til at det må antas å ha festnet seg den rettsoppfatning i området at slåttebrukerne også har eiendomsrett til grunnen i slåttene. Lagmannsretten finner å måtte legge dette til grunn og antar at eiendomsretten til grunnen i slåttene innenfor det sentrale felt tilligger de slåtteberettigede.

Spørsmålet om slåtteeierne også eier påstående skog innenfor slåtten, kan være mer tvilsomt. Oppfatningen blant de interesserte har fra gammelt av vært at slåtteeierne bare hadde rett

til å ta skogsvirke til slåttens behov som ved og materialer ellers for høybergingen, f.eks. til hesjestauro, kuver o.l. Ved jordskifterettens kjennelse nr. XV avsnitt B, som er rettskraftig, ble det avgjort at setereierne er eiere av grunn og skog i den skogkledde delen av jordskiftefeltet i Vangrøftdalen, som omfatter det omtvistede, sentrale felt. Videre har det fra gammel tid vært godtatt at setereierne i området kan hugge i hele skogen, også i skogen på slåttene, det de trengte til ved m.v. for seterens behov. Det er imidlertid uklart i hvilken utstrekning setereierne har hugget skog på fremmede slätter. Stort sett synes setrene å ha ligget slik til at de hadde tilstrekkelig og lett tilgang til det nødvendige virke fra skog utenom fremmede slätter, selv om man må gå ut fra at det tidligere har vært mindre skog i området enn det er i dag. Det er lite som tyder på at det i dette område har oppstått noen interessekollisjon mellom sláttebrukerne og setereierne med hensyn til bruk av skogen. Dette kan også komme av at sláttenes bruk til forproduksjon ikke i seg selv er eksklusiv i forhold til hogst, slik som den er i forhold til beiting. Men spesiell betydning kan dog neppe tillegges dette moment når skogen på slåttene i eldre tid ikke synes å ha vært gjenstand for noen interessekonflikt, da det har vært nok skog for alle aktuelle behov.

Ved lagmannsrettens dom av 11. juli 1945 angående det tilgrensende området i nordvest kom retten til at slátteeierne også har eiendomsretten til skogen på sitt slátteområde, dog slik at setereierne har rett til å ta seterved o.l. også i slåttene. Lagmannsretten finner at løsningen må bli den samme for det område som denne sak gjelder. Den legger her vekt på at den eneste intense og eksklusive bruk av grunnen i slátten er det slátteeierne som har utvist gjennom sin høsting av grassfor. Slik som forholdene har ligget an i området, finner retten videre det naturlig å regne med at det stort sett bare er slátte-

eierne som har foretatt noen avvirkning av skogen på slåttene. Det kan også nevnes i denne forbindelse at det i dokumenter angående salg m.v. av slåtter ikke kan ses å være tatt noe forbehold om at skogen på slåttene ikke fulgte med i handelen. For övrig synes det naturlig at retten til skogen følger retten til grunnen.

Etter dette vil de ankende parter påstand bli å ta til følge. Retten finner dog ikke at motpartene bör ilegges saksomkostninger, idet disse parter etter jordskifterettens kjennelse hadde rimelig grunn til å se en avgjørelse av lagmannsrett, og fordi saken for lagmannsretten har voldt en viss tvil, særlig angående spørsmålet om eiendomsretten til skogen på slåttene.

Dommen er enstemmig.

D o m s s l u t n i n g :

1. De ankende parter kjennes å være grunneiere til sine slåtter og eiere av skogen på slåttene.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.

T. Brun Fretheim

Bjørn Skreiberg

Finn Midtskaug

Bekreftes:
For rettsskriveren:

Mona Sivert

